

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ІСТОРИЧНИХ, ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ АНАЛІЗІ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ЯВИЩ

Шурін А. В.

*аспірант кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових
дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Дослідження будь-яких правових, суспільних, політичних та правових явищ, якщо воно не враховує їх генезу та динаміку розвитку, а також контекст у якому вони з'являються та розвиваються буде однобоким і поверхневим. Не провівши достатнього, всебічного аналізу такого явища ми не зможемо якісно оцінити його істинну природу, його місце і значення в суспільстві, а тому не зможемо зробити і змістовний, сенсуальний висновок.

В системі суспільних наук сьогодні простежується тенденція до «методологічної рефлексії» [1] і більш широкого, комплексного застосування методів до таких макросоціальних тем як революції, релігійні вчення, політичний і правовий розвиток, вдосконалення державних і соціальних інститутів, тощо. Не зважаючи на цю тенденцію, в сучасній юридичній літературі дуже мало уваги приділено методології суміжних з нею наук, а дослідження, що базуються на застосуванні таких методів подекуди несправедливо ігноруються, чи оцінюються як другорядні. Це стосується й історико-правового методу, який не дивлячись на високу частоту його застосування науковцями часто сприймається як периферійний.

Постійне дослідження правових явищ з точки зору повсякденного (без негативних конотацій) та загальноприйнятого наукового підходу може загрожувати трансформацією стабільного наукового знання в догматичне, а здорової критичної оцінки альтернативних оцінок – в мізогінію і науковий луддизм. Від точки спостереження залежить перспектива, а тому, як на мене, боятись змінювати точку спостереження не варто.

Аналітичне історичне дослідження має значну перевагу в тому, що воно є чи не єдиним способом спробувати перевірити (і визнати

недійсними) причинно-наслідкові гіпотези щодо політико-правових феноменів. Проблема полягає в тому, що *абсолютно точно історико-правове дослідження не можливе априорі*. Критерій Поппера, який визначає межу «науковості» теорії чи гіпотези, передбачає, що теорія є науковою, якщо існує можливість спростувати її емпірично чи іншим чином, не може бути повноцінно застосований до гуманітарних та суспільних наук. Але це в жодному разі не означає хибності гіпотез, і сам Поппер описував «фальсифікованість» як тест на науковість, а не на істинність. Науковий прогрес неможливий без застосування у дослідженні усього доступного інструментарію. Пол Фейєрбенд, базуючись на працях Імре Лакатоша [2], стверджував, що хоч критерій фальсифікованості теорії дозволяє замінити індуктивні судження дедуктивними дає змогу замінити некоректний індуктивний вивід спростовуваним дедуктивним судженням, це не є обов'язково вимогою для накопичення нових і переоцінки вже існуючих знань.

Тому, я вважаю, що недооцінка висновків зроблених на основі аналітичних історико-правових досліджень, є контрпродуктивною, адже , для змістовної характеристики цілого правового інституту, встановлення історичного і соціокультурного контексту, що безспірно вплинув на його розвиток, є необхідним. Навіть якщо досконало обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки ніколи не буде можливо, то все ж гіпотези, побудовані на їх основі мають бути враховані, адже вони спонукають як теоретиків, так і практиків у сфері права до більш глибокого розуміння природи цих явищ, пошуку способів їх вдосконалення та до розробки нових теорій базуючись на цих аналітичних дослідженнях.

Не варто, також, ігнорувати зв'язки правової науки з соціологією, та соціальною психологією. Юридична наука досліджує право як феномен інтегративний, такий, що відображає сутність і закономірності врегульованих ним явищ, а тому нерозривно пов'язана з науками, що ці явища вивчають. Предметом соціології як науки є соціальні відносини у тому вигляді, в якому вони складаються у ході соціальної взаємодії, проблеми формування соціальних груп та спільнот, форми і принципи функціонування суспільства як цілісної системи, а також проблеми формування соціальних конструктів та суспільних інститутів. Соціологія як різновид гуманітарного знання концентрується на проблематиці організації та управління суспільством та на вивченні закономірностей і форм індивідуальної і групової поведінки людей. Базуючись переважно на емпіричних методах дослідження, вона не

рідко розглядає державно-правові явища, а тому знання, отримані за допомогою соціологічної науки, можуть бути корисними для науки юридичної. Як зазнає Жуков В.Н. [3] взаємодія соціології та юриспруденції це «процес з двома направленими на зустріч один одному векторами руху», а досягнення в соціології мають бути випробувані в юридичному матеріалі.

Соціальна психологія, в свою чергу, розглядає питання розбіжностей індивідуальної та групової поведінки людей, динаміку людської поведінки та проблематику їх взаємодії з точки зору їх психічної активності.

Проблеми впливу психології на предмет юридичної науки детально вивчала психологічна школа права.

Основоположником психологічної теорії справедливо вважається проф. Петербурзького університету Лев Петражицький (1867–1931). Він вважав, що поява офіційних юридичних норм стала можливим в силу здатності людей до правових емоцій, особливого психічного стану, яке дозволяє регулювати людську поведінку. У кожного народу, на його думку, існує так зване інтуїтивне право, яке розвивається поступово, не схильне до фіксування і не залежить від будь-якої волі або сваволі. Воно легко пристосовується до нових життєвих ситуацій, рухливе і спонукає зміни в позитивному праві – в законодавстві. В основі будь-якого позитивного права лежать правові переживання. Але якщо інтуїтивне право, яке виникло в результаті переживання багатьох осіб, не відображено в нормах позитивного права, то емоції, проєкції владних осіб за певних умов об'єктивуються в нормах позитивного права [5]. З цього приводу учень Л. Петражицького П. Михайлов зазначав: «позитивна юриспруденція позбавлена належного наукового світла, вивчаючи лише частку правового світу – тієї "сукупності юридичних норм", обов'язковість яких ґрунтується на зовнішньому авторитеті [6]. Психологічна теорія вважає можливим позадержавне виникнення права, а у його створенні вирішальну роль відіграють правосвідомість і правова культура народів.

Оцінюючи цю теорію, слід сказати, що ті чи інші властивості психіки людей, зокрема емоційне сприйняття ними державно-правової дійсності, безумовно, не є вирішальним в питанні походження держави, але зрештою, є цінними, і обов'язково мають бути враховані.

З урахуванням вищевикладеного вважаю за необхідне при комплексному дослідженні будь-якого політико-правового явища не тільки імпліцитно викласти історіографічну довідку про динаміку

його розвитку, а й глибинно проаналізувати саму його суть та істинну правову природу цього явища, із застосуванням історико-правового методу та використанням наукових досягнень таких наук як соціологія та психологія (зокрема соціальна психологія).

Література:

1. Robert M. Marsh, *Comparative Sociology: A Codification of Cross-Societal Analysis* (New York: Harcourt, Brace and World, 1967); and Ivan Vallie. *Comparative Methods in Sociology: Essays on Trends and Applications* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1971).
2. Lakatos Imre. Research Programs of Popper and Kuhn in the Focus of Falsificationalism. // *Методологія науки [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Psis_2013_4_4.pdf
3. *Історія і методологія юридичної науки* – Холодов В. Селютіна Е. підручник і практикум. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=SickE>
4. *Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 [Електронний ресурс].* Режим доступу: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf
5. *Психологічна теорія права Л. Петражицького.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://studies.in.ua/ru/istoriya-politicheskikh-i-pravovyh-ucheniy-shpargal/739-psihologchna-teorya-prava-l-petrazhickogo.html>
6. Korchevna L. *Psychological school of law and contemporaneity. Право і безпека.* 2011. No 3(40). УДК 340.342 ISSN 1727–158